

ПРЫСЯГА БЕЛАРУСКАГА ПАРТЫЗАНА

Я, грамадзянін Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, верны сын гераічнага беларускага народа, прысягаю, што не пашкадую ні сіа, ні самога жыцця для справы вызвалення майго народа ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і катаў і не складу зброі да таго часу, пакуль родная беларуская зямля не будзе ачышчана ад нямецка-фашысцкай погані.

Я клінуся строга і няўхільна выконваць загады сваіх камандзіраў і начальнікаў, строга захоўваць воінскую дысцыпліну і берачы ваяўнічую тайну.

Я клінуся, за спалення гарады і вёскі, за кроў і смерць нашых жонак і дзяцей, бацькоў і малярэй, за гвалт і дзеянні над маймі народамі, жорстка помсціць ворагу і безупыўна, не спыняючыся ні перад чым, заўсёды і ўсюды смела, рашуча, дзяржа і бязлітасна знішчаць нямецкіх акупантаў.

Я клінуся ўсім шляхамі і сродкамі актыўна дапамагаць Чырвонай Арміі паўсямесна знішчаць фашысцкіх катаў і тым самым садзейнічаць хутчэйшаму і канчатковому разгрому крывавага фашызма.

Я клінуся, што хутчэй загіну ў жорсткім баю з ворагам, чым аддам себе, сваю сям'ю і беларускі народ у рабства крываваму фашызму.

Словы майёй свяшчэннай клятвы, сказанай перад маймі таварышамі партызанамі, я замацоўваю ўласнаручным подпісам, — і ад гэтай клятвы не адступлю ніколі.

Калі-ж па сваёй слабасці, трусасці або па злой волі я парушу сваю прысягу і здраджу інтарэсам народа, ніхай паіру я ганебнай смерцю ад рук сваіх таварышоў.

Уласнаручны подпіс _____

9009

ПРЫСЯГА ВАЁННАЯ, урачыстае абяцанне (клятва), якое дае кожны вайсковец (грамадзянін) у час уступлення ў рады ўзбр. сіл; прыняцце П.в. важны правы акт. Змест П.в. і рытуалы яе прыняцця адлюстроўваюць гіст. і нац. традыцыі народа, дзяржавы і арміі. П.в. воіна Узбр. Сіл Беларусі адпавядае патрабаванням Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, законам і ваен. статутам, вызначае абавязкі па абароне Айчыны. Яе тэкст зацверджаны ў 1992, палажэнне аб парадку прыняцця — у 1997. Кожны вайсковец, які прымае П.в., замацоўвае гэты акт уласнаручным подпісам (з аб'яўленнем мабілізацыі прысягаюць усе ваеннаабавязаныя, якія не прымалі прысягу ў мірны час). П.в. прымаюць пры Дзярж. сцягу Рэспублікі Беларусь і Баявым сцягу часці на тэр. вайск. часцей, ці ў месцах баявой і працоўнай славы. Дзень прыняцця П.в. абавязчана для ўсяго асабовага складу часці святочным.

ПРЫСЯДЗІБНЫ УЧАСТАК, зямельны ўчастак для выдзялення асабістай падсобнай гаспадаркі, буд-ва і абслугоўвання жыллага дома. На Беларусі прадастаўляецца грамадзянам сельскімі Саветамі дэпутатаў па месцы іх пражывання. Калясы, саўтасы з зямель, якія знаходзяцца ў іх карыстанні, могуць выдзяляць грамадзянам зямельныя ўчасткі

для агародніцтва, сенакашэння. Парадак землекарыстання на П.у. рэгулюецца заканадаўствам. Афіц. статыстыка сведчыць, што асабістая падсобная гаспадарка, якая грунтуецца ў асноўным на П.у., з'яўляецца істотнай крыніцай вытв-сці прадуктаў харчавання для насельніцтва. Напр., у 1997—98 у агульным аб'ёме спажывання доля П.у. складала у сярэднім: па бульбе — 85%, гародніне — 72—75, садавіне і ягадах — 55, мясе і мясапрадуктах — 25, малочных прадуктах — больш за 30, яйках — 35, хлебных прадуктах — 1,2%.

ПРЫСЯЖНЫ ПАВЁРАНЫ, афіцыйнае найменне адвакатаў у Расійскай імперыі. Уведзены суд. рэформай 1867. П.п. магла быць асоба з вышэйшай юрыд. адукацыяй і практычным стажам работы ў якасці памочніка П.п. або суд. работы. П.п. складалі самакіруючыя карпараты, нагляд за дзейнасцю якіх ажыццяўлялі саветы П.п. і суд. палаты, а з 1874 акр. суды (там, дзе саветы П.п. не былі створаны). Гл. таксама *Прыватны павераны*.

ПРЫСЯЖНЫЯ ЗАСЯДАЦЕЛІ, гл. ў арт. *Суд прысяжных*.

ПРЫТВОРШЧЫКІ (Ptinidae), сямейства жукоў падатр. разнаедных. Каля 450 відаў. Пашыраны ўсюды, акрамя Антарктыды. Жывуць у расл. і жывёль-

ных рэштках, сухой драўніне. Актыўныя ноччу. Пры дакрананні здольныя заміраць — прытварацца мёртвымі (адсюль назва). На Беларусі 10 відаў. Найб. трапляецца П.-злудзей (Ptinus fur) — сінантропны від.

Даўж. да 5 мм. Цела акруглае ці прадаўгаватае, жаўтаватае, бурое або чырванаватае, бліскучас, зверху валасістае, з пльмістым малюнкам. Вусікі доўгія, піла- або ніткападобныя. Ногі доўгія з 5-членікавымі лапкамі. Лічынкі белыя, чэрэпападобныя, выгнутыя, з выпуклай галавой, развітымі нагамі. Трапляюцца ў зерні, харч. запасах, футравых вырабах, гербарыях і інш. *С.Л.Максімава*

ПРЫТОМНАСЦІ ПАРУШЭННІ, расстройствы ўспрымання аб'ектыўнай рэальнасці навакольнага свету — прадметнага (пацуюшчага) і абстрактнага (рацыянальнага). Бываюць першасныя (пры псіхічных захворваннях) і другасныя (пры саматычнай паталогіі). Пры П.п. адбываецца дэзарыентацыя ў часе, месцы, мысленне без сувязі, адсутнасць або абрывістасць успамінаў пра страту прытомнасці. Адрозніваюць *непрытомнасць, кому, сонар. Сонар* (аглушэнне) — стан з абмежаваным усведамленнем; звычайна папярэднічае коме. У выпадках цяжкай траўмы галаўнога мозга надыходзіць глыбокае заціямненне свядомасці, якое працякае з «псіхічным паралічом» і інш. Лячэнне П.п. накіравана на асн. захворванне.

ПРЫТОН, месца, дзе рэгулярна (сістэматычна) збіраюцца розныя людзі для ўжывання наркатыхных ці інш. адурманявальных сродкаў, для занятак прастытуцыяй. Паводле крымін. заканадаўства Рэспублікі Беларусь арганізацыя або ўтрыманне П. з'яўляецца крымін. злачынствам.

ПРЫТЧА, павучальна-алегарычны жанр сімвалічнага зместу, які не мае адасобленага бытавання і ўзнікае ў пэўным кантэксце. У адрозненне ад *байкі* ці *навелы* ў П. можа быць толькі фабула ці

разгорнутае параўнанне, а развіты сюжэт адсутнічаць. У сучаснай маст. творчасці П. — жанравая мадыфікацыя, дыдактычны архетып (напр., апавяданне-П., аповесць-П., раман-П., фільм-П. і інш.). П. ўзнямае спосабы існавання сваіх герояў, што выступаюць суб'ектамі этычнага выбару, да універсальнай чалавечага быцця; стварае ўнутрана адзіную, замкнутую, запачасавую, тэлеалагічную карціну свету, у якой пануе заканамернасць лёсу. Аўтары маст. твораў звяртаюцца да П. ў пошуках этычных першаасноў чалавечага існавання.

П. — універсальная з'ява маст. творчасці. Широка прадстаўлена ў сусв. л-ры і фальклорнай самастойна і ў тлумачэнні з інш. жанрамі стараж., сярэднявечнай і новай л-ры. Найстараж. П. сабраны ў кнігах Стараго завету. У раннехрысц. л-ры (кананічныя евангеллі, творы царк. дзеячаў) П. выкарыстоўвалася ў павучаннях, пропаведзях і разглядалася як агульнаразумелая форма папулярнага ведаў і хрысц. догмаў. З 12 ст. вядомы П. Кірылы Тураўскага. П. ўвайшлі ў перакладны зб. «Пчала» (13 ст.), «Ізмарагда» (14 ст.). Шмат П. змешчана ў перакладных зб-ках «*Вялікае зырцала*», «*Гісторыя пра Варлаама і Ісафа*»,

Прытворшчыкі: 1 — шаўкавісты; 2 — прытворшчык-злаздей (а — самка; б — самец).

«Рымскія дзвянні». Ф.Скарына адзін з першых звярнуў увагу на глыбокі сімвалічны сэнс П. і яе ролю ў папулярнасці маральна-філас. вяду. Сімяон Полашкі на сюжэт папулярнай П. напісаў «Камедыю прытчы пра блуднага сына». З канца 19 ст. эканомінасьць, змястоўнасць, этычны дыдактызм П. з'яўляюцца ўзбраем для творчасці шэрагу пісьменнікаў (Ж.П.Сартра, А.Камю, Б.Брэхта, У.Фолкнера і інш.). У 20 ст. П. паўплывала на творчасць пісьменнікаў (Ф.Кафка, М.Булгакаў, Ч.Айтматаў і інш.), кінарэжысёраў (М.Антаніёні, А.Д.Іаселіні, А.Таркоўскі, Ф.Феліні і інш.).

Сімваліка і маст. структура П. зрабілі ўплыў на многія жанры бел. фальклору (чарадзейныя казкі, казкі пра жывёл, балады), л-ры («нашаніўская» паэзія і проза, навелы Я.Коласа, апавяданні М.Багдановіча, аповесці В.Быкава і інш.). У маст. творы П. можа арганічна ўплываць на тканіну ўсяго апаведу (познія творы Л.Талстога, «Казкі жышча» Я.Коласа), можа быць «апавяданнем у апавяданні» («Легенда пра Вялікага інквізітара» Ф.Дастаўскага, «Апавяданне пра гусара-схімнака» І.Ільфа і Я.Пятрова).

У.М.Конан, С.Ю.Лебедзеў.

ПРЫТЫЦКІ Сяргей Восіпавіч (1.2.1913, в. Гаркавічы Падляскага ваяв., Польшча — 13.6.1971), дзяржаўны і паліт.

С.В.Прытыцкі.

дзясч Беларусі, дзясч рэв. руху у Зах. Беларусі, адзін з арганізатараў патрыятычнага падполля і партыз. руху на Беларусі ў Вял. Айч. вайну. Скончыў ВПШ пры ЦК ВКП(б) (1948). З 1931 сакратар Крынкаўскага раённага, Гродзенскага акр. к-таў КСМЗБ. У 1933 за рэв. дзейнасць зняволены ў турму. У 1933—34 чл. Слонімскага акр. к-та камсамола, кіраваў стачкамі лясных рабочых у Саколкаўскім, Гродзенскім і Слонімска пав. У 1934—35 вучыўся ў парт. школе КПЗБ у Мінску. З 1935 сакратар Слонімскага акр. к-та КСМЗБ. 7.1.1936 у Віленскім акр. судзе ў час суд. працэсу над 17 рэвалюцыянерамі П. па заданні ЦК КПЗБ страляў у правакатара. У час арышту цяжка паранены. У чэрв.

1936 прыгавораны да пакарання смерцю. Дзякуючы актыўнай барацьбе працоўных Зах. Беларусі, Польшчы, СССР, Францыі, Чэхаславакіі, ЗША, Англіі і інш. краін смяротны прыгавор заменены пажыццёвым турэмным зняволеннем. У вер. 1939 у час германа-польскай вайны вызвалены з турмы. Пасля вызвалення Зах. Беларусі выбраны дэпутатам Народнага сходу Заходняй Беларусі, дзе выступіў з дакладам. На 5-й сесіі Вярх. Савета СССР П. як член Паўнамоцнай камісіі Нар. сходу выступіў з заявай пра ўключэнне Зах. Беларусі ў склад СССР і ўз'яднанне яе з БССР. У 1939—41 нам. старшыні Беластоцкага аблвыканкома. У чэрв.—жн. 1941 удзельнічаў у стварэнні абарончых збудаванняў вакол Магілёва і фарміраванні нар. апалчэння ў Гомелі. Са жн. 1941 на фронце. У 1942—44 2-і сакратар ЦК ЛКСМБ, нам. нач., нач. Польскага штаба партызанскага руху. У 1949—52 і ў 1953—62 1-ы сакратар Гродзенскага, Баранавіцкага, Маладзечанскага, Мінскага абкомаў КПБ. У 1962—68 сакратар ЦК КПБ, старшыня парт.-дзярж. кантролю ЦК КПБ і СМ БССР, нам. старшыні СМ БССР. З 1968 Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і нам. старшыні Прэзідыума Вярх. Савета СССР. Чл. ЦК КПБ з 1949, чл. ЦК КПСС з 1961. Дэп. Вярх. Савета СССР і БССР з 1940. Аўтар успамінаў пра рэв. барацьбу ў Зах. Беларусі і партыз. рух у Вял. Айч. вайну. Імем П. названы вуліцы ў Мінску, Гродне, Баранавічах, Маладзечне, хімкабінат у Гродне; у Мінску на доме, дзе жыў П., мемарыяльная дошка. Пра яго рэв. дзейнасць зняты маст. кінафільм «Чырвоное лісце» (1958).

ПРЫУРАЛЛЕ, тэрыторыя прылеглых да Урала ускраін Усх.-Еўрап. (*Перадуралле*) і Зах.-Сібірскай (гл. *Зауральская раўніна*) раўнін у Расіі. Гал. ч. размешчана ў бас. рэк Кама і Пячора, на Пн — Пячорская нізіна, далей на Пд — Верхнякамскае, Бугульмінска-Белебеўскае ўзвышшы (да 300—400 м) і інш. Большая ч. П. ўкрыта хваёвымі лясамі, на Пд да іх прымешваюцца, месцамі пераважаюць шыракалістыя лясы, на крайняй Пн — тундра, на крайняй Пд — стэпы. У П. буйныя радовішчы нафты, газу, кам. вугалю.

ПРЫХАДЖАЊЕ, члены прыходскай абшчыны (*прыхода*), якія наведваюць храм, удзельнічаюць у богаслужэнні,

прытрымліваюцца царк. прадпісанняў і матэрыяльна падтрымліваюць культуру будынак і прычт (святшчэнна-і царкоўна-наслужыцелі пэўнага прыхода).

ПРЫХОД, ніжэйшая царк.-адм. адзінка ў хрысціянстве, якая мае царкву з прытчам і абшчыну веруючых (*прыходжан*). У Рус. правасл. царкве П. узначальвае царк. савет, які выбіраецца на агульным сходзе веруючых. Савет выконвае адм.-гасп. функцыі: наймае духавенства, клапаціцца пра захоўванне царк. будынка і прадметаў культу, кантралюе выкарыстанне сродкаў і інш.

ПРЫХОДЗЬКА Пятро (Пётр Фёдаравіч; н. 25.2.1920, в. Альшоў Хоцімскага р-на Магілёўскай вобл.), бел. паэт і перакладчык. Скончыў Магілёўскую газетную парт. школу (1938), Вышэйшыя літ. курсы ў Маскве (1956). З 1954 працаваў у час. «Беларусь», газ. «Звязда», «Літаратура і мастацтва», на Мінскай студыі навук.-папулярных і хранікальна-дакумент. фільмаў; з 1967 у выд.-ве «Беларусь», у 1972—80 — «Мастацкая літаратура». Друкуецца з 1936. Аўтар зб-каў вершаў і паэм «Голас сэрца» (1947), «Салдаты міру» (1951), «Ранак над Эльбай» (1952), «Цёплы каравай» (1960), «Вішнёвы агонь» (1963), «Сонца раней узышло» (1967), «Калінавыя зоры» (1969), «Не здалзеныя вышыні» (1972), «На пераправе» (1974), «Плацдарм» (1978), «Вячэрняя паверка» (1982), «Парог памяці» (1984), «Апаленыя вёрсты» (1986), «Водгудле грому» (1989), у якіх

тэмы вайны і асабіста перажытага на ёй, праблемы сучаснасці. Паэзія П. ўласцівы публіцыст. страснасць, шчырасць пачуццяў, даверлівасць выказвання. Піша для дзяцей: зб-кі «Сустрэча з маленствам» (1967), «Сын камунара» (1973), «Каляка-маляка» (1981).

Тэ.: Прызнанне. Мн., 1970; Лісты з паходу. Мн., 1980; Сповідзь любові. Мн., 1990; Па слядах маланкі. Мн., 1991.

ПРЫХОДЗЬКА Сяргей Якаўлевіч (н. 18.3.1947, г. Бабруйск Магілёўскай вобл.), бел. спартсмен і трэнер (фехтаванне на шаблях). Майстар спорту СССР міжнар. класа (1970). Засл. трэнер Беларусі. З 1977 трэнер Мінскага абл. савета фізкульт.-спарт. т-ва «Дынама». Чэмпіён свету (1970, Анкара; 1975, Будапешт) у камандным першынстве.

ПРЫХОДСКІЯ ВУЧЫЛШЧЫ, парафіяльныя вучылішчы, ніжэйшыя пачатковыя навуч. установы ў межах царк. правасл. прыходаў або каталіцкіх парафій. На Беларусі сталі вынікаць развіцця школ граматы пры манастырах (гл. *Манастырскія школы*) і кляштарых. Да 1770-х г. большасць школ на Беларусі адносілася да П.в., акрамя калегіумаў. *Адукацыйная камісія* ўпершыню ўвела афіц. падзел паміж рознымі тыпамі навуч. устаноў, што існавалі ў Рэчы Паспалітай. У адпаведнасці са статутамі 1774 і 1783 панава-